

ATATÜRK'ÜN KÜLTÜREL BAĞLAMDA SANATA BAKIŞI VE MODERN TÜRKİYE'DE SANATIN OLGUNLAŞMASI

Şemseddin Ziya DAĞLI¹

ÖZET

Modern Türkiye'nin kurucusu büyük önder Atatürk'ün çok yönlü bir şahsiyet, bir dahi olduğu tartışma götürmeyen bir realitedir. "Milli kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmamız lazım" diyen Atatürk kendi kültür ve medeniyetimizden hiçbir zaman taviz vererek değil onu bilakis tamamen koruyarak ve daima yükselterek çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmayı hedeflemiştir. Atatürk'e göre ulus aynı kültürden insanların oluşturduğu bir toplumdur. Ortak kültür ulus olmanın temel ve değişmez koşuludur. Atatürk'ün tarih, dil ve güzel sanatlar konusuna önem vermesinin sebebi de budur. Devlet kurucusu olan Atatürk, aynı zamanda bir sanatçıdır. Yeni Türkiye devletine modern devlet örgütleri kazandırırken, yeni Türk sanatına, çağdaş anlamda gelişmesi ve ilerlemesi için, yeni bir espri getirmiş ve yeni bir yol açmıştır. Bir millet sanata önem vermedikçe büyük bir felaket mahkûmdur" diyerek sanatın bir ulusun geleceğindeki yerini belirtmiştir. Bu bağlamda söylediği pek çok veciz söz günümüz sanatına rehber olacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Kültür, Güzel sanatlar, Çağdaş sanat, Türk Sanatı..

Dağlı, Şemseddin Ziya. "Atatürk'ün Kültürel Bağlamda Sanata Bakışı ve Modern Türkiye'de Sanatın Olgunlaşması". *ulakbilge* 3.6 (2015): 179-201.

Dağlı, Ş. Z. (2015). Atatürk'ün Kültürel Bağlamda Sanata Bakışı ve Modern Türkiye'de Sanatın Olgunlaşması. *ulakbilge*, 3 (6), s. 179-201.

¹ Yrd. Doç., Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, szdagli(at)hotmail.com.

ATATÜRK'S ART PERSPEKTİFEIN THE CULTURALCONTEXTAND INSTITUTIONALIZATION OF ART IN MODERNTURKEY

ABSTRACT

It is an undisputed reality that Mustafa Kemal Atatürk, the founder of modern Turkey, was a genius with a sophisticated personality. Atatürk, who said "We have to carry our national culture to the level of contemporary civilizations", aimed actually at achieving such a goal by protecting our original culture and civilization as well. According to Atatürk, a nation is a union of people belonging to same cultural origins. Common cultural heritage is a necessary and unchanged condition of being a nation. That was why Atatürk regarded history, language and fine arts as important components of a nation. Atatürk was an artist as well as a State-founder. As he was establishing new State organizations for New Turkish Republic, he also brought to Turkish art a new spirit and esence to help it flourish and improve in contemporary standards. By saying "A nation not investing in fine arts is destined to live a devastation", he eloquently marked the vitality of the art in the future of nations. In this context, his many sayings should be seen as guiding principles of modern world of arts

Keywords: Ataturk, Culture, Fine arts, Contemporary arts, Turkish arts

Giriş

Modern Türkiye'nin kurucusu büyük önder Atatürk'ün çok yönlü bir şahsiyet, bir dahi olduğu tartışma götürmeyen bir realitedir.

Yazımızdan Atatürk'ün askeri dehası, devlet adamlığı, hümanizması ve daha birçok üstün niteliklerinin anlatımının yanında Sanat ve Sanata bakış açısını ortaya koymaya çalışacağız.

Kültür, tarihi süreç içinde sürekli değişen/gelişen bir olgudur. Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olan insanın öğrendiği bildiği, sanat, gelenek, yetenek ve becerileri içine alan karmaşık bir bütündür. Dolayısıyla sanat, kültürün bir ögesi, ayrılmaz bir parçasıdır (ÖZSEZGİN, 2000: 96). Başka bir ifade ile kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir (İNCE, 2000: 362).

Kültür bir toplumun varlığının niteliklerinin karakterinin ve yaşamsal değerlerinin anlamlı belirtileridir. Uygarlık birikimidir. Sanat bir kültür kurumu, kültürün düzeyli özgün ürünüdür. Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak ulusal yaşamı günün tüm olanaklarıyla donatıp güçlendirmek, dünya uluslar dairesi içinde onurlu yeri almak ülküsü tarihsel yapımız ve konumumuzun doğal bir gereğidir (ÖZDEN, 2000: 124).

Kültür insani özellikleri barındıran en temel unsurları bünyesinde kapsar. Üzerinde durulması gereken önemli konulardan biriside Osmanlı imparatorluğunun gerileme sebeplerinden çağdaş medeniyet dünyasında etkin bir rol oynayamaması halk ile aydın arasında büyük bir uçurum olmasıdır. Bu nedenle kültür ve medeniyete ait yapılanlar dar bir tabana dayalı kalmıştır. Halkın beklentileri göz önüne alınmamış ve bunun sonucu olarak da halk dar alanda yapılan yenilikleri benimseyememişti (İNCE, 2000: 362).

“Milli kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmamız lazım” diyen Atatürk kendi kültür ve medeniyetimizden hiçbir zaman taviz vererek değil onu bilakis tamamen koruyarak ve daima yükselterek çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmayı hedeflemiştir. Bundan dolayıdır ki, eğitimle ilgili bakanlığın adını koyarken de başında ‘Milli’ kelimesi getirmeyi ihmal etmeyerek Milli Eğitim Bakanlığı demiştir. Bu çok ama çok önemli bir husus olarak belirtilmelidir (ŞAHİN, 2001: 110).

Bu anlamda yapılan en büyük devrimlerden birisi olan ve hatta en önemlisi olan Harf inkılabıyla aydın-halk dili, yazı dili-konuşma dili arasındaki fark en aza

indirgenmiş, ayrıca ülke çapında açılan "Millet Mektepleri" ile okuma yazma oranında hızla artma sağlanmıştır. Kültür alanında yapılan inkılapların içinde yeni yüksek öğretim kurullarının oluşturulmasını da görmekteyiz 1933'te yapılan üniversite reformu ile İstanbul Darülfünü'nu kaldırarak İstanbul üniversitesi kurulmuştur. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Devlet Konservatuvarı, kültür alanında yapılan inkılapların bir uzantısıdır (İNCE, 2000: 363).

Atatürk 25 Ocak 1923 Alaşehir'de yaptığı konuşmada "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdü" diyerek, yeni kurulan Cumhuriyetin gelişmesinin kültürel alandaki gelişmelere bağlı olduğunu belirtmektedir (ERSOY, 1998: 21).

Atatürk, Türk tarihinde dil, tarih bilim ve kültür alanında yaptığı inkılaplarla da nesilden nesil'e unutulmadan fikir ve düşünceleri çağlara ışık tutan en büyük devlet adamımızdır. 'Milli Eğitim Bakanı olmak isterdim' diyen Atatürk, eğitim ve öğretim aşamalarının önemini vurgularken başka bir ifadesinde ise "Eğitimidir ki, bir milleti hür, bağımsız ve şerefli olarak yaşatır yahut başka milletlerin esiri haline getirir." diyerek millet için bilim ve eğitimin ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır (ŞAHİN, 2001: 109).

Atatürk'e göre ulus aynı kültürden insanların oluşturduğu bir toplumdur. Ortak kültür ulus olmanın temel ve değişmez koşuludur. Atatürk'ün tarih, dil ve güzel sanatlar konusuna önem vermesinin sebebi de budur. Bir toplumun kültürünü oluşturan temel öğeler ulusal birlik ve beraberliği sağlayan dili, tarihi ve sanatıdır (ERSOY, 1998: 20).

Çağın dinamiğine ayak uydurabilecek aydın, duyarlı insan tipinin yetiştirilmesinde sanatın ne denli etken olduğunu anlayan; " Bir ulusun kültür yaşamın, o ulusun sahip olduğu sanat yapıtları ve sanatçı sayısı ile ölçülebildiğinin" bilincinde olan Atatürk, Modern kent mimarisinden tutunuzda dil, resim, heykel, müziğe kadar bir çok alanda yapılması gereken kültürel atılımlara öncü olmuştur. Her alanda olduğu gibi sanat alanında da şaşılabilecek bir bilinçlilik örneği göstermiştir (GENÇAYDIN, 2000: 137).

Atatürk, bilim sahiplerinin sadece malumat hamalı olmayıp, zamanda kültürlü olması gerektiğini savunmuştur. Atatürk ise kültürü; " a) Bir insan toplumunun devlet yaşamında, b) düşün yaşamında, kısacası bilimde, toplumbilimde ve güzel sanatlarda; c) iktisat yaşamında, kısacası tarımda, zanaatta, tecimde, kara deniz ve hava ulaşımında yapabildiği şeylerin elde edilen bileşimi" diye tanımlamış ve güzel sanatları, kültür içindeki bir öğe olarak kabul etmiştir (GÜMÜŞTEKİN, 2015).

O'nun 'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir' sözü de bilim adamlarının hayat yolunda ilerlerken hiçbir zaman şaşırmadan ve hiçbir karanlıktan korkmadan yürüyen yolcu misali her yerde bilim sayesinde kendilerine ve çevrelerine ışık verdiğini anlatmaktadır (ŞAHİN, 2001: 109).

Atatürk teknolojinin son gereklerine göre bir "bilim devleti" olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni sonsuza değin bağımsız yapısıyla yüksek ve yüce tutmak için her çabayı öncülük yapmıştır. Duygu, düşünce öneri özlem ve dileklerinin özgün dizgesi olan ilkeleriyle önderlik yaptığı Türk Devrimi'ni yaşama geçirmiş, askerlikten siyasete sanattan spora eğitimden ekonomiye her dalda ve her alanda yenilemeyi ve yenilenmeyi yeğlemiştir (OSKAY, 2000: 123).

Kültürel bağlamda toplumu analiz ettiğimiz zaman karşımızda görülen realite de Sanat bir toplumun kültürünün ürünüdür. Kültür sözcüğünün anlamına baktığımızda "Bir toplumun yaşam düzeyini oluşturan bilgi, duygu, düşünce, dil, sanat ve yaşayış biçimlerinin tümü olduğunu görüyoruz. Kısaca tek bir sözcükle açıklarsak "Uygarlık". Öyleyse bir toplumun sanatı o toplumun uygarlık düzeyinin göstergesidir. Cumhuriyeti oluşturan siyasal gereklerin yanı sıra manevi değerlere de sahip olmak gerektiğinin bilincindeydi. Bu manevi değerleri ise Kültür=Uygarlık adı altında toplamaktadır (ERSOY, 1998: 20).

Dinginliği diriliği coşkuyu ve birlikteliği en soylu üretim olan sanatla elde ederiz. Değişik dalları insan yüreğini okşayan beynini serinleten bir etkinlik taşır. Beceri ustalığı duygu inceliği ve düşünce gücüyle örnek bir başarının kaynağıdır. İç dünyanın yansıma biçimidir.(ÖZDEN, 2000: 124).çağların ve toplumların yansımasıdır, aynasıdır.

Sanat, çağının en gerçekçi tanığıdır. İnsanlığın ortak değerlerinin başında gelen sanatı bize veren yaşatan ve tattıran yaratıcı da sanatçıdır. Duygu ve düşünce yüceliğini kanıtlayan sanat, en doğruyu en doyurucu toplumsal gıdadır. Kültür ögesidir zenginliğin kaynağıdır kurumudur (OSKAY,2000: 123).

İnsan siyasal bir yaratık olduğu gibi, uygar bir yaratıktır da. İnsanın siyasal yaratık olarak düşüncelerinin yapısı, Devlettir; uygar duygularının yapısı ise sanattır. Karakterlerin den çok, sanat örneklerini göz önünde tutarlar. Devlet ve sanat kavramları birbirlerine kapalı da değildir. Sanat, gerçeklerini toplum vicdanından alır toplum ile bağıntısını yürütmeksizin, onu aynı ülkü istikametinde yüceltmek için çalışır (KARAL, 1980: 209)

Bir yaşama biçiminin yansıması olan sanat, insanın doğa ve yaşam içindeki bütün edimlerini kapsar çünkü Sanatsal olgulara duyarlı ve kavrayıcı bir gözle yaklaşmasını bilen siyasal liderler in bu kavrayış biçimi, onları, bu olgular

karşısında daha etkin olmaya, yeri geldikçe bu olgulara ilişkin fikir üretmeye yönlendirir (ÖZSEZGİN, 2000: 79).

Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş uygarlığı benimsemeye çalışması da bir "kültür değişimi" olayıdır. Arap ve fars kültürünü yaşayan Osmanlı'nın Türk kültürünü tanımayan ideolojisi yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürü (ya da dili) ile yok edilecektir. Atatürk Devrimi'nin en belirgin özelliğinde kendine özgü yeni bir "kültür" yaratma başarısıdır (İNCE, 2000: 96).

Modern çağdaş ve tam bağımsız bu Yeni Türk Devleti'nin en önemli özelliklerinden biriside tasa ve kıvançta bir olan bu ülkede yaşayan bütün insanları kucaklayan milli kültür ve sanata değer veren bir devlet anlayışını geçerli kılmaktır (KARPUZ, 2000: 70).

Atatürk'ün güzel sanatlar alanında yaptığı en büyük hizmet özellikle güzel sanatların bazı dallarında, her türlü gelişmeyi imkânsızlaştıran engel ve yasaklar, ortadan kaldırılmış olmasıdır. Atatürk, Türk milletinin duygu ve düşüncelerini sınırlayan çağdışı engelleri etkisiz hale getirerek sanat çalışmalarına yeni ufuklar açmıştır (İNCE, 2000: 363). Bunu kendine milli bir görev olarak benimsemiş ve bizatihi kendini olayının içine entegre etmiştir.

Bu anlamda Kültür ve sanat değerlerine önem vermiş tarih dil arkeoloji Güzel Sanatlar Tiyatro ve müzik konularında araştırma yapan birimler kurmuş bu alanlarda yapılan çalışmaları takip etmiş ve bizzat yönetmiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında bile bu alanda çalışma yapacak kültür ve müze dairelerinin kuruması bu konuların onun için vatanın kurtarılması kadar önemli olduğunu göstermektedir (KARPUZ, 2000: 71).

Atatürk'ün sanatçı kişiliğini ortaya koyan başka bir yoruma göre de;

Sanatçı, kullandığı araç ne olursa olsun aynı zamanda toplumu harekete geçiren bir lider konumundadır. Bu bağlamda da Atatürk bir sanatçı kişiliğe sahiptir. Söylemleri, etkin sunuşu, kelimeleri seçişindeki özen karşısındakileri her zaman etkilemiş, mantıklı ve akıcı biçimi ile onları harekete geçirebilmiştir. Atatürk'ün, birçok yaptıkları ile o'nun sanatçı kişiliğini desteklemek mümkündür. Ancak bunları tek tek sıralamak, sayfalar dolusu kitap yazmayı gerektireceğinden, sanatçı yönünün kişiliğinin parçası olarak kabul edilmesi daha doğru olacaktır (GÜMÜŞTEKİN, 2015).

Atatürk'ün güzel sanatlara verdiği önem Türk toplumunu kapalı bir Orta Çağ toplumu olmaktan kurtarmağa yönelikti. Türk uyanışını gerçekleştirme ve Türk milletini çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne yükseltme ülküsüne yönelen çabalar olarak değerlendirilmek gerekir. Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü münasebetiyle yaptığı kısa ve özlu konuşmasında, Atatürk'ün güzel sanatlara ayırdığı yer bu konuya verdiği büyük önemi gösterir. 'Türk milletinin tarihi bir Vasfı da güzel sanatları

sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirle besleyerek geliştirmek milli ülkümüzdür (ATATÜRK YOLU, 1995: 210). Diyerek bu yöndeki düşüncelerini en veciz ve kuşku götürmeyecek bir şekilde betimlemiş ve aynı düşüncelerini her fırsatta dile getirmiş ve bu konudaki görüşlerini Ulusuna seslendiği 10.yıl nutkundadır.

...Şunu da ehemmiyetle tebarüz etmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ülkümüzdür.” Diyerek, ulus olabilmeyen, uygar olabilmeyenin bilincine güzel sanatlarla varılabileceğini belirtmek istemiştir. 1936’da da şöyle diyor:” Güzel Sanatlarda başarı bütün devrimlerin başarılı olduğunun en kesin delilidir. Bunda başarılı olmayan milletlere ne yazıktır. Onlar bütün başarılarına rağmen medeniyet alanında yüksek sıfatıyla tanınmaktan daima yoksun kalacaktır (GENÇAYDIN, 2000:137).diyerek tartışmasız çok net bir ifadeyle belirler ve yine başka bir sözünde sanat dallarının tarifini yapar.

“Sanat güzelliğin ifadesidir. Bu ifade söz ile olursa şiir, name ile olursa musiki, resim ile olursa ressamlık, yontma ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık... Olur.” Sanatkârlar toplumunda uzun mücadele ve gayretlerinden sonra alınanda ışığı ilk hisseden insandır (ATATÜRKÇÜLÜK, 1984: 147).

Devlet kurucusu olan Atatürk, aynı zamanda bir sanatçıdır. Yeni Türkiye Devletine modern Devlet örgütleri kazandırırken, yeni Türk sanatına, çağdaş anlamda gelişmesi ve ilerlemesi için, yeni bir espri getirmiş ve yeni bir yol açmıştır. Sanatçı psikolojisine sahiptir. Sanatçı gibi ince ruhludur, düşüncelerine ve duygularına hâkimdir. Atatürk, sanatçı olduğu gibi özgürcüdür: Tabiatı ve hayatı bu özgürcü görüşle görmektedir. İlim ve sanatın konuları da bu noktalarla toplanmaktadır. İlim, tabiatı inceler, kanunlarını ve aralarındaki ilişkileri bulmaya çalışır. Sanat ise tabiatı tefsir eder, güzelliklerini manalandırmaya çalışır (KARAL, 1980: 209-210).Atatürk güzeldir güzeli sever güzelliği sever her şeyi sanatkârane düşünür.

İnsanlarda birtakım ince, yüksek ve temiz duygular vardır ki, insan onlarla doğar, büyür ve yaşar. İşte o ince, yüksek, derin ve temiz duyguları en çok duyabilen ve başka insanlara duyurabilen sanat insanlarıdır (DİLLİGİL,2000: 96).

Atatürk tüm bildirge ve söylemlerinde milliliğe ve milli unsurlara çok önem vermiş, şu sözleri ile teyit etmiştir.

Ne "alaturka" ne de "alafranga" dır doğrudan doğruya Türk'tür. Ev ve eşya, düzen ve temizliğine " pek meraklıdır askerler arasında " sivil kıyafete iyi alışanların başında" gelmektedir. Evi de hiç bir zaman bekâr kokmamıştır".Arkadaşlarının hatta uzaktan tanıdıklarının yeni yaptıkları evleri gezer "banyo ve sıhhi tesislere bilhassa dikkat eder ." Bir dostuna misafir gittiği zamanda "eğer nazı geçerse, tenkitlerini esirgemez". Duvara asılı şeylerde, en küçük eğriliği görür kalkıp düzeltir ". Gittiği evlerde ev sahibi ile konuşarak, eşyanın yerlerini değiştirdiği olur (ÖZSEZGİN, 2000: 80).

Atatürk, insanların gelişmesi için bazı şeyler gereklidir, dedikten sonra bunların başında sanatın geldiğini söyler ve der ki:“Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki fennin gerektirdiği şeyleri yapmaz, açık söyleyelim ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur.” (KARAL, 1980: 211). Bu düşüncelere sahip bulunan Atatürk bu konuda en büyük hamlelerini bu anlayışla inşa etmiştir.

15 Nisan 1931’de “Türk Tarih Tetkik Heyeti’ni, 12 Temmuz 1932 “Türk Dil Tetkik Cemiyeti’ni,1937 de Dolmabahçe Veliâh dairesinde ilk Türk Resim ve Heykel Müzesini bu amaçlarla kurmuş ve çalışmalarını da desteklemiştir. Cumhuriyetin 10.yılında yaptığı konuşma “Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkaracağız” diyen Atatürk bu konuda güzel sanatlara verdiği önemi de “Yüksek bir insan topluluğu olan Türk ulusunun tarihi bir özelliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Memleketimizin yüksek karakterini yorulmaz çalışkanlığını, zekâsını, ilme bağlılığını güzel sanatlara sevgisini milli birlik duygusunu devamlı olarak ve her fırsatta ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek de ulusal ülkümüzdür” sözleri ile vurgulamaktadır (ERSOY,1998: 21).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk üniversite saydığımız yenilikler gibi sanat ve sanat eğitimi sorunlarımıza da eğilerek İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nin yeniden düzenlenmesi, Ankara Devlet Konservatuvarının kurulması, sonra modern batı sanatının en veciz ve metotlarının Avrupa’dan getirtilerek sanat eğitimi, müzik Avrupai bir disipline takılması gibi hamleleri gerçekleştirmiştir (ARIK, 1990: 143). Akademinin yeniden yapılandırılması bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

1925 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi ile İnas Sanayi-i Nefise Mektepleri birleştirilerek 1927’de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adı verilmiştir. İlk yıllarında fazla etkili olmayan yabancı öğretmenlerin yerini alan genç Türk sanatçı öğretmenler Cumhuriyetin verdiği ulusal coşku ile yerel motifleri ön plana çıkarmışlardır (BİNGÖL, 2000: 130-131).

Yine bu meyanda Atatürk 1936 yılında yaptığı bir konuşmasında da güzel sanatlarda başarılı olamayan ulusların uygarlık alanında yüksek insanlık sıfatı ile

tanımlanmasının olanaksız olduğunu belirtmiş. Ve 1923 den itibaren önemli merkezlere modern kitaplıklar, konservatuarlar, müzeler, güzel sanat sergileri kurmaktan söz etmiş.”Bu görüşüne bağlı olarak yüzyıllarca yasak sayılmış resim ve heykel konusunda da bu yasakları yok edici açıklamalarla ressam ve heykel tıraşları yüreklendirmiştir. Dünyada uygar olmak isteyen herhangi bir ulusun mutlaka heykel yapmasını ve heykeltıraş yetiştirmesi gerektiğini belirtmiş, güzel sanatların resim, heykel, mimari, sahne sanatları, müzik gibi hemen her türünün gelişmesini yürekte desteklemiştir (ERSOY, 1998: 21).

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda plastik sanatlar iki yönlendiren etmen doğrultusunda gelişim göstermiştir. Bunların ilki sanatları ve aydınları Atatürk inkılâpları uyarınca milli bir sanat geliştirmeye yönelten nedenlerdir. Bunun karşısında yer alan diğeri ise çağdaş Batı Sanatı’nın biçimsel gereklerine göre yeni bir anlayış arayıcılığına dayanıyordu. Sanatçılar değişen derecelerde bu iki anlayış arasında gel-git halindeki eğilimleri temsil ediyorlardı(CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE ANSİKLOPEDİSİ, 1983: 1748).

Cumhuriyet, kurulduğu andan beri plastik sanatları desteklemekteydi. Milli mücadelede sonra sanata ve kültüre büyük önem veren Atatürk, kültürü bir milletin benliğini oluşturan bir unsur olarak gömüştür. Ülkeyi kültürün unsurlarından olan sanat anlamında da kimliğine kavuşturma mücadelesine girmiştir.

Atatürkçü yaklaşımda milli bilincin, millet olma duygusunun güçlendirilmesi ile çağdaşlaşma ve yenileme birbirine zıt değil, birbirini tamamlayıcı unsurlardır. Bu yaklaşımda ilginç bir sentez göze çarpar. Atatürk bir yandan Türk Milletini çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne yükseltmek, öte yandan tarih ve dil çalışmalarıyla Türk Kültürünün milli temellerini geliştirmek istemiştir(ATATÜRKİLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II, 1986: 169).Bunu destekleyen sözleri ise yine Bursa’da söylemiştir.27.10.1922 gecesi Bursa’dan Şark Tiyatrosu salonunda oldukça uzun bir konuşma ile

“... Hanımlar, Beyler; memleketimizin en mamur, en latif, en güzel yerlerini üç buçuk sene kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir bilir misiniz?

Orduların sevk ve iradesine, ilim ve fen düsturlarını rehber ittihaz etmektedir. Milletimizi geliştirmek için asıl olan mekteplerimizin, Darülfunun’larımızın teessüsünde aynı meslek takip edeceğiz. Evet, milletimizin siyasi, içtimai hayatından, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilmi ve fen olacaktır. Mektep sayesinde, mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk Milleti, Türk Sanatı iktisadiyatı, Türk Şiiri ve edebiyatı bütün bedeniyle inkişaf ederim demiştir (ARSAN, 1959: 44)

Atatürk burada açıklıkla öğretmen, sanatçılara ve ressamalara, edebiyatçılara vb. sanat erbabına büyük görevler düştüğünü belirtmiştir ve bu dileklerle birlikte bunun bir buyruk olarak görülmesi gerek. Pek çok sanatçının bundan etkilendiği görülmüştür.

1923 yılında Adana Türk Ocağı binasında “Bir millet sanat ve sanatçılardan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz. Böyle bir millet ayağı topal, kolu çolak sakat ve alil bir kimse gibidir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından birisi kopmuş demektir.

Bir millet sanata önem vermedikçe büyük bir felakete mahkûmdur” diyerek sanatın bir ulusun geleceğindeki yerini belirtmiştir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde başta Atatürk olmak üzere yönetenlerin en büyük sorunu bilim, sanat ve teknik alanlarda ki gerekli insan gücünün sağlanması olmuştur. Bu alanlarda devlet adına geliştirilmek üzere Avrupa’nın ileri merkezlerine yetenekli gençleri göndererek yetişmelerini sağlamak ve yine bunlar yetişinceye kadar yabancı uzmanlardan yararlanmak düşüncesini ilk etapta eyleme dökülmüş ve hemen Cumhuriyetin ilanının birinci yıldönümünde uygulanmaya başlanarak yirmi iki kişilik ilk katile 1924 sonbaharında yurt dışına gönderilmiştir (GEZER, 1984: 16).

Modern Türk sanatının başlangıcı şekli ve resmidir. 1868’de bir müze, 1874’de bir müze okulu, 1881’de bir güzel sanatlar okulu açıldı. Modern bir gözlemcinin deyiimiyle; Okul sıkıca; -Maalesef bütün güzel sanatlar okullarında ortak olan mutad batılı akademik kurallara dayanıyordu; bu okul süsleme sanatının, rengin, kalıbın, çizginin ve arabeskin Türk geleneklerini bilmezlikten geldi. Avrupalı ve yabancı olan temsili akademik sanata döndü (LEWIS, 435).En önemli yönlerinden biriside toplumsal ufkumuzu her alanda genişleterek güdeleyici olmasıdır.

Atatürk’ün güzel sanatlar alanı ile ilgili söyledikleri sanatı eğitim programlarına toplumsal yaşama, resmi ve özel kurumlara sokma çabalarının ötesinde yaptığı en önemli katkı, sanatın toplumda taban bulmasına, güçlenmesine en uygun ortamı hazırlayacak olan düşünce yaşamımızın önünü açmasıdır. Yani akli inançtan, bilimi dinden temizleme anlamına gelen, inanç köleliğinden kurtulup özgür düşünen bir beyin(birey) olmanın, ümmet toplumundan ulus olmanın önünü açmasıdır. Çünkü bir düşünce ürünü olan sanatın ancak düşünce özgürlüğünün olduğu ortamlarda yer tuttuğu bilinmektedir. Kesin inançların, dogmaların egemen olduğu toplumlarda ve dönemlerde yaratıcılığın da sekteye uğradığını görüyoruz. Beyinleri kesin inançlara kilitlenmiş insanların yaratıcılıktan uzaklaşmaları kaçınılmazdır (GENÇAYDIN, 2000: 140-141).

Türk resim ve heykelinin o gün içinde bulunduğu durumu gözlemlemektedir. Minyatürün tasvir kısıtlamasında put gibi yere gölgesi düşmediği için

etkileyemediğinden dolayı minyatürün bir uzantısı olan resmin Türk sanatında yer edinmesi daha kolay olduysa da heykelde durum farklıdır. Atatürk heykel için düşündüklerini daha Cumhuriyetten önce Ocak 1923’de Bursa konuşmasında şöyle açıklamaktadır.

“Dünyada medeni, ileri ve gelişmiş olmak isteyen herhangi bir millet mutlaka heykel yapacak ve heykeltıraş yetiştirecektir. Abidelerin şuraya, buraya tarihi hatıralar olarak dikilmesinin dine aykırı olduğunu iddia edenler din hükümlerini gerektirdiği gibi araştırıp incelememiş olanlardır.”(ATATÜRKÇÜLÜK, 1984: 147). Dini açıdan İslam’da resim ve heykel yasağına dikkati çekerek İslam peygamberinin içtihatlarına açıklık getirmiş ve bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Peygamberimizin tanrı buyruklarını bildirisi sırasında, karşısındaki insanların kalbinde ve vicdanında putları vardı. Bu insanları hak yoluna çağırmak için o taş parçalarını atmak ve bunları ceplerinden, kalplerinden çıkarmak zorundaydı. İslam gerçekleri tamamen anlaşıldıktan ve birtakım aydın kişilerin böyle taş parçalarına tapacaklarını farz etmek ve sanmak İslam dünyasının onurunu kırmak demektir. Aydın ve dindar ulusumuz ilerlememizin nedenlerinden biri olan heykelciliği en yüksek derecede ilerleterek ve yurdumuzun her köşesini atalarımızın ve bundan sonra yetiştirmek çocuklarımızın anılarını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir (ELİBOL, 1973: 41-42).

Atatürk tarih tetkikleri yapan ve buna önem veren insandı. Siyasi ve Askeri tarihlere mal olan insanların heykellerinin yapılmasını istediği doğrudur.

Bu doğrultuda İstanbul’da Fatih, Kanuni ve diğer önemli şahsiyetlerin heykellerini görmeyi arzulamıştır. Bu düşünce doğrultusunda Barbaros Hayrettin’in İstanbul’da dikilecek olan heykeline özel önem göstermiştir. İşte bu doğrultuda 02.06.1935 günü Sinan’ın heykelinin yapılması için yazılı emir vermesi önemlidir (İNAN, 1984: 184.)

Bu direktifleriyle sanata bakışını vurgulamış, sanatın ve sanatçının önemini kavratmak istemiş, bizlere başarmanın yollarını göstermiştir.

“Güzel sanatlarda başarı, tüm inkılâpların başarılı olduğunun en kesin delilidir. Bunda başarılı olamayan devletlere ne yazıktır. Onlar, tüm başarılarına rağmen medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima yoksun kalacaklardır.”(ATATÜRKÇÜLÜK, 1984: 150).

Sanatın derin engin dünyasını üstün meziyetlerini ve yüksekliğini en veciz anlamıyla belirttiği söylediği sözler onun bu konudaki düşüncelerini en net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kısaca ruhlarında ve gönüllerinde güzel sanatların diriltici tılsım ve heyecanını duymayanlar yaratıcı, kurucu ve yapıcı olamazlar. “Hepiniz milletvekili olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz fakat bir sanatkar olamazsınız.” (ATATÜRKÇÜLÜK, 1984: 151). Diyerek sanatçının yüksek seviyesini en veciz anlamıyla ortaya koymuştur.

12 Nisan 1930’da Türk Ocağı Tiyatrosu’nu açmak üzere Ankara’ya gelen Darülbekar artistlere ve çevresindekilere Dr. Reşit Galip’e dönerek; “Biz hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz, cumhurbaşkanı oluruz ama sanatçı olamayız işte bunun içindir ki sanatçı el öpmez ama onun eli öpülür” demiştir. Dr. Reşit Galip ise; ” Evet pašam, ama hiçbirimiz M. Kemal olamayız.”

Kültür devrimleri arasında en önemli yerlerden birini müzik almıştır (BİNGÖL,2000:128).

Atatürk’ün, “Güzel Sanatlar” adı altında çeşitlendirdiği sanat dalları müzik, resim, heykel, mimarlık, edebiyat ve tiyatrodur. Atatürk sanat dallarından müziğe o kadar önem verir ki, hayatın bile anlamını müzikte bulduğunu ve müzik ile ilgisi bulunmayan yaratıklara insan denemeyeceğini söylemekten çekinmemiştir (KARAL, 1980: 211).

Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğini bilirim. Bu, yapılmaktadır. Ancak bunda en çabuk en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir (alkışlar). Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir (ATATÜRK KÜLTÜR, 2006: 214).

“Hayat müziktir... Müzikle ilgisi olmayan varlıklar insan değillerdir.” (ATATÜRKÇÜLÜK, 1984: 148).

Şiir ve edebiyata karşı büyük bir sevgisi olan Atatürk’ün yabancı şairlerden Byron ve Alfred de Musset’in şiirlerini okuduğu sofrasında da her zaman Yahya Kemal, Faruk Nafiz ve Behçet Kemal’e şiirlerini okutturup zevkle dinlediği bilinmektedir. Her zaman yazı yazmaya da özlem duyan Ata’nın Ankara savaşını konu edinen bir tiyatro eseri yazmayı istediği, Victor Hugo, Rousseau ve Montesque gibi Fransız klasik sanatçılarının eserlerini okuduğu bilinmektedir (ACUN, 1989: 87).

“Güzel sanatların hepsinde ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim bu yapılmaktadır. Ancak burada da en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk

müziğidir. Bir ulusun yeni değişikliğine ölçü müzikte değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir.” (ATATÜRKÇÜLÜK, 1984: 149).Müziği çok seven Atatürk müziksiz hayatın olamayacağını, hayatın kendisinin bir müzik olduğunu belirterek Türk Milli müziğinin Halk Müziği olduğunu ancak yeterince gelişmediğinden bahseder

Türk sanat müziği ve Halk müziği alanlarında da derleme çalışmalar yapmıştır, halk evleri aracılığıyla sanatın halka yayılmasına ön ayak olmuştur (GENÇAYDIN, 2000:138).

“Türk müziğinin Senfoni orkestraları ve devlet tiyatrolarının temeli Atatürk zamanında atılmıştır” (KARPUZ, 2000: 71).

Batı müziğine karşı da duyarlı olan Ata 1924 yılında Musiki Muallim Mektebinin açılmasını sağlamış Ankara’da 1924’te kurulan Musiki Muallim mektebi 1936 yılında Devlet Konservatuvarı haline getirilmiş Böylece müzik Tiyatro ve Opera sanatçılarının yetiştirilmesi yolunda önemli bir adım daha atılmıştır (DİLLİGİL, 2000: 96).

Güzel sanatlara da alâkanızı yeniden canlandırmak isterim. Ankara’da bir Konservatuar ve bir Temsil Akademisi kurulmakta olmasını zikretmek, benim için bir hazdır. Güzel sanatların her şubesi için, Kamutay’ın göstereceği alâka ve emek, milletin insanî ve medenî hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için çok tesirlidir (Atatürk Kültür, 2006, s. 220).

1934’te Çankaya’da müzikçilerle yaptığı toplantıda’’Osmanlı musikisi Türkiye Cumhuriyetindeki büyük inkılâpları terennüm edecek kudrette değildir. Bize yeni musiki lazımdır ve bu musiki özünü halk musikisinden alan çok sesli bir musiki olacaktır ‘’(BİNGÖL,2000: 129) diyerek batı orijinli çok sesli müziğin Türk müziği formatlarında ele alınmasını hedef koşmuştur.

“ 1949 yılında devlet tiyatrolarının temeli atılmış ve onu izleyen yıllarda Devlet Opera ve Balesi faaliyetlerine başlamıştır ” (DİLLİGİL, 2000: 96).

Sanata ve sanatçıya büyük saygısı olan Atatürk bir gün sahneye konulan bir oyunu izlemeye gecikir, yönetmen perdeyi zamanında açtırmıştır.

“Biz geç geldik. Böyle bir müessese perdesini zamanında açmaya mecburdur, onlar görevlerini yaptılar.” Diyerek iltifatta bulunmuştur. Tüm sanat dalları ve sanatçılarıyla yakından alakalı olan büyük önder plastik sanat alanıyla özel olarak ilgilenmiştir.

Öyle ki; sofrasına davet ettiği kişiler arasında başta İbrahim Çallı olmak üzere ressamların da önemli bir yeri, hep olmuştur. İlk kadın ressamlarımızdan Mihri Müşfik'in de aralarında bulunduğu bir grup ressam Ata'nın portresini oluşturma uğraşına gönülden katılmışlardır. Bilindiği gibi bu resimler, çağdaş sanatımızda portre türünün de başta gelen örnekleridir. Öte yandan, Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda, ressamlarımızın Atatürk ve devrimler konulu kompozisyonlara yönelmekte göstermiş oldukları ortak çabada, Atatürk'ün ve çevresinin bu tür resimleri yapmaya özendirici telkinlerinin büyük payı olmuştur. Avusturyalı Krausz ve Alman Kampf'ın Atatürk portrelerini konu alan resimleriyle başlamış olan bu akım, çağdaş sanatımızın gelişmesine de yapıcı katkılar sağlamıştır (ÖZSEZGİN, 2000: 82).

Atatürk'ün gerçekçilik anlayışı sanata bakışında da çok nettir. Gerçekçiliğinin içine hümanizması da karışmıştır.

Bir gün kendisine bir sandık armağan gelir. Sandık açılınca yüzü buruşur ayağa kalkar ve yüksek sesle:

“Kapatın ve kaldırın şunu... Ne iğrenç manzaradır. Gönderenin şaşarım aklı perişanına” diyerek hümanizmasının ne denli yüksek olduğunu göstermiştir. Söz konusu olan

Sandıktan çıkan tabloda yerde Yunanlı kanlar içinde yatmakta , Osmanlı askeri yerde yatan Yunanlıyı süngülemektedir..oysaki Atatürk anlayışında İnsanlığı çiğnemek bir kahramanlık olmayacağı gibi insansızlığı işleyen bir tablo da onun için bir eser olamazdı.Atatürk ün hümanist ve gerçekçi bakışını gösteren bir diğer örnekte ise bir ressam M. Kemal' e Sakarya savaşını gösteren bir tablo hediye eder. Tabloda kendisi ön planda yazgı bir atın üzerinde resmedilmiştir. Sanatçı tebrik beklerken;

“Bu tabloyu kimseye göstermeyiniz”

“Savaş katılmış olan herkes bilir ki hayvanlarımız bir deri bir kemikten ibaretti. Bizim de onlardan arta kalır yanımız yoktu, hepimiz iskelet halindeydik. Atları da, savaşçıları da böyle güçlü göstermekle Sakarya'nın değerini küçültmüş oluyorsunuz dostum.” diyerek bu konulardaki hassasiyetini ve ince insani düşüncesini ortaya koymuştur.

Tanzimat'tan bu yana ülkede resim yapılmasına rağmen gelip geçen sanatçılar pek az tanınıyordu. Cumhuriyetin Onuncu yıldönümünde ressamlar yola çıkarak ülkenin değişik yörelerine gidip resim çalışmışlar .ve sanatçılar , bulunduğu mekândan çıkarak açılmış , gerçeklere ulaşmıştır. Milli mücadelenin izlerini yakalanmış,.büyük mücadeleyi abideleştiren tablolar yapılmıştır.. Atatürk “Türk İnkılâp sergisi” diye adlandırılan bu sergiyi tek tek gezerken mutlu olmuş ve heyecanını gizleyememiştir...

Özellikle İbrahim Çallı'nın

* ”İstiklal harbinde vatan müdafaasına koşan zeybekler” adlı tablosunu iyice inceleyen Atatürk tablodaki zeybeklerden birini örtü üzerinde oturur vaziyette görünce gülerek sormuş:

“Efe hiç böyle örtü üzerinde oturur mu?...(ELİBOL, 1973: 96).

Çallı bir renk ressamıydı, örtüyle efenin giysisi üzerinde bir ilinti kurmuştu Atatürk'ün esere gerçekçi yaklaşımı yine Ekspresif bir sanatçı olan Çallı'nın tablosu ile paralellik taşıyordu. Yine tablodaki bir atın yanında dört efenin bulunması da Ata'nın dikkatini çekerek sordu.

“Nerede bu üçünün atları?”

Çallı cevap verir:“Dağın arkasında otluyorlar paşam” (ELİBOL, 1973: 97).

Gerçekçiliği özde de işleyen bu cevap Atatürk'ün oldukça hoşuna gitmiştir.

Tabloda bir ayrılık sahnesi işlenmiştir. Eser bu gün İstanbul Resim ve Heykel müzesindedir (Resim 1).

Resim 1. İbrahim Çallı, Zeybekler

(http://www.sosyalcim.org/wp-content/uploads/2013/01/ibrahim_calli.gif)

Çallı'nın Resim Heykel Müzesi'ndeki Atatürk resmi "Türk milletinin ve Çallı'nın gönlündesin Çallı'nın gönlündekini yap" dedi. Ata resim ve heykel müzesinde resmi görünce

"Fena değil ama bunun gözlerinden biri sağa diğeri sola bakıyor. Neden?" diye sordu.

Çallı:

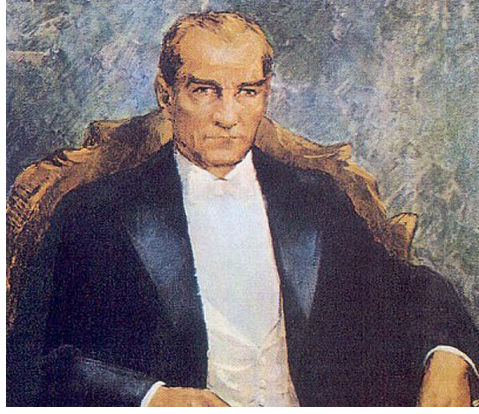
"Paşam siz hem sağ, hem solu, hem de uzağı gören insanlardansınız" diye cevap verdi.

Atatürk kendi evlatlarını ve kendi neslini ön plana çıkarmayı düşünceden öte bir görev biliyordu. Heykeltıraş Kenan Yantunç'a poz veriyor. Bir toplantıda yüzüne güzel bir ışık vuruyor, sabaha kadar aralıklı poz veriyor.

Ata'ya en çok benzeyen çalışma bu oluyor.

"İşte bu benim." (Resim 2)

*Tabloda ön planda yedi kişi bulunmaktadır, bunlarda dördü zeybek üç tanesi örtüye bürünmüş kadınlar. Kadınlar zeybeklerini uğurlamaktadırlar. ,Tabloda birinci planda duran zeybek elinde silahı, üzeri örtü ile örtülmüş, yüksekçe bir yere oturmuş (altında bir cephaneye sandığı olsa gerek) yanındaki kadınla konuşuyor. Arka planda çarşafı içinde, iki kadın karşılarında iki zeybek ayakta durmakta biri konuşanlara diğeri dağların arkasına doğru bakmaktadır. Belli ki düşüncelerinde vatan aşkı ve özgürlük var. Ortada bir at var ve diğeri bir zeybek onu yüklemekle meşgul. Denge, konu ve kıvılcımlar ortadaki atla sağlanmış oluyor. Arka planda ise mor-mavi dağlar ufka doğru yükselmekte ve gözleri sonsuzluğa, derinliğe götürmektedir

Resim 2. İbrahim Çallı, Atatürk Portresi

(<http://www.sondakikahaberleri.info.tr/images/haberresim/13094-4-yeni-tablo-basbakanlik-ta.jpg>)

Atatürk Türk halk kültürüne ve folkloruna da büyük önem veriyordu. Halk oyunları oynanırken kalkıp halk oyunlarına katılan Ata; Halkının estetik yönlerini yansıtan ve her günkü ihtiyaçlarımızın Cumhuriyet rejiminde layık olduğu düzeye yükseltilmesi gerekir diyerek teşvikler yapılmasını tavsiye etmiştir.. Resim. 3.

Resim 3. Atatürk bir yemekte zeybek oynarken

(<https://i.ytimg.com/vi/--hVzi7UL2U/maxresdefault.jpg>)

Atatürk'ün kültür ve tarih alanındaki davranışları incelendiğinde bunların belli bir üçleme içinde sıralandığı görülür.

Birincisi Türk kültür ve sanatını Türk'ün malı olarak ortaya koyma çabaları. İkincisi teşvik ve güven verici hareketlerle sanat ve sanat eserini teşvik edici sözler. Üçüncüsü ise sanatçı yetiştiren kurumları oluşturmalarıdır (AKOZAN, 1988: 148-149).

Üzerinde yaşadığı Vatanın kültürel değerleri ile Türk insanını bütünleştirmek isteyen Atatürk daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce 14 ağustos 1923'te hükümet programında Milli Müzeler kurulması kararını almıştır (BİNGÖL, 2000: 130). Bu yasadan sonra başta Ankara Anadolu medeniyetleri müzesi olmak üzere Anadolu'da pek çok müze kurulmuştur. Bu dönemde yapılan faaliyetlerden bir kaçını şöyle sıralayabiliriz.

1926 yılında Güzel Sanatlar Akademisi fındıklıdan çifte saraylardan birine taşındı.

1936'da Ankara devlet konservatuvarı açıldı.

1935 yılında Dr. Ernst Proetorius cumhurbaşkanlığı senfoni orkestrasını kurmak üzere Ankara'ya getirildi.

1937 yılında Ata'nın emriyle Dolmabahçe Sarayı Veliht dairesinde Resim ve Heykel müzesi ilk defa açıldı (AKOZAN,1988: 148-149).

1924'te Topkapı Sarayı müze haline dönüştürüldü. 1924'te Mevlana dergâhı ve türbesinin müze haline dönüştürülmesini emretti. Bu meyanda 1930 yılında:

"Ecdadımız büyük imparatorluklar kurdukları gibi parıltısı uzaklardan fark edilen büyük medeniyetlerde yaratmışlardır. Bizim vazifemiz bunları aramak, incelemek, Türk dünyasına ve cihana kazandırmaktır." Diyerek toprak altı ve üstündeki sanat eserlerine de ne denli duyarlı baktığını ortaya koymuştur. Ulus bütünlüğünün kültür ve uygarlık birliğinde olduğunu bilen Atatürk 1930'larda ulusal kazıları başlatarak sanatçılar için bilgi birikim demek olan müzelerimizi zenginleştirecek hazineleri çoğaltmayı amaç edinmiş ve yaşadığımız topraklardaki hazineleri gün ışığına çıkartmıştır (CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE ANSİKLOPEDİSİ, C.4, 892).bu dönemde cumhuriyetin kurulmuş olduğu tarihten

sonraki şahlanış ve coşku tüm aydınları özellikle sanatçıları büyük bir motivasyona itmiştir

Anadolu'da kurulan genç Cumhuriyet'in getirdiği devrim heyecanı sanatçıları da sarmış, sanat dernekleri, sanatçı grupları kurulmaya başlanmış, genç sanatçılar, Anadolu'nun içlerine yayılarak hummalı bir çalışmaya koyulmuşlardır. Kemalist devrimin ve Cumhuriyetin merkezi olan Ankara sanat etkinliklerinin de merkezi olmaya başlamış, çağdaş Türk sanatının tohumları böylece Anadolu bozkırlarına da serpilmiştir. Atatürk, kişisel olarak ve buyruklarıyla da devlet ve yerel yönetimler sanat ve sanat etkinlikleri ile ilgilenmeye başlarlar. Açılan sergilerden resimler alınarak sanatçılar desteklenir (GENÇAYDIN, 2000:139).

Atatürk değişik vesilelerle nutuklarında, demeçlerinde sanatçılarla ilgili değişik sözler söylemiş onları her vesile ile teşvik etmiştir. İkinci tarih kongresi nedeniyle tertiplenen sergiyle birlikte yine Atatürk'ün emriyle Türkiye'de ilk defa bir resim ve heykel müzesine kavuşmuştur. Evlerden, kurumlardan, kişilerden resim ve heykeller toplandı veya satın alındı ve ilk resim ve heykel müzesi kendileri tarafından sergiyle açıldı.

Türkiye ilk resim galerisine Atatürk'ün eliyle açıldıktan sonra sahip oldu. (İNAN, 1984: 174).

Resim galerisi bizim neslimize ilham ve hız verecek bir manadır. Kurulması Atatürk'ün emrinin yapılış örneklerinden birisidir. Milli Eğitim bakanı aldığı bu emri kısa sürede yerine getirdi. Türk sanatçıları da sanatlarının takdir ve esaslarının muhafazasını bu dönemde kazandılar. “Türk sanatları! Senin eserlerinle dolduracağın bu saray gibi daha ne büyük yerlerin vardır ve olacaktır. Türk'ün eli işler, gözü güzeli görür, hissi heyecanda olursa, o yalnız kendi milletine değil cihan kültürüne de örnekler ve şaheserler verecek kudretler gösterilecektir.” (İNAN, 1984: 174) (Resim : 4).

Resim 4. Atatürk Ankara'da açılan bir sergideki heykeli incelerken

(http://www.ataturkinkilaplari.com/depo/ataturk_resimleri/SDAMNB-ataturk-sergi-de-heykel-incelerken.jpg)

Nutuklarında, demeçlerinde, açılışlarda hemen her yerde belirttiği gibi sanatçının toplumda önde gelen bir insan oluğunu savunan Atatürk ve böylesine sanatçıya yakın olan heykeltıraş, mimar gibi sanat sahalarının bulunmasına imkân sağlayan Atatürk'e karşı sanat açısından cevap vermek tüm sanatçıların görev ve sorumluluğudur.

1936 yılındaki Ulusal Ekonomi ve Araştırma Kurumu salonlarında ki iki genç sanatçının resim sergisine Güzel Sanatlar Genel Müdürü beklenirken birden çıkagelen Atatürk, kültür bakanının nerede olduğunu sorar. Neden sonra Kültür bakanı gelince de, iletilen şu sözler ile de ne denli değerleme içinde bulunuşuna da yöneticiler ne gibi uygulama cevabı sağlayabildiler ve toplum dahi yankısı genişlemeyi ulaşabildi mi? Sorusu kendiliğinden cevabı bulabilmektedir.

Yetişen kültür bakanını dinleyen Atatürk umutsuz ve biraz da kırılgan kendisi gelmemiş olsaydı bu hiç gelmemişliğin hükmünü şöyle vermiştir.

” Senden Kültür bakanı olur mu? İşte deniyoruz. Amma ne edersek edelim gücümüz sana (genç sanatçıları göstererek) böylesine bir kişilik veremez. Olamayacağımıza yanmak bir yana fakat onlara ve emeklerine gereken saygıyı ve ilgiyi göstermekte elimizden gelmez mi?”

(ELİBOL, 1973: 97). Atatürk'ün günümüz devlet adamlarına ibretlik bu söylemi onun sanat ve sanatçıya ne denli yüksek bir değer biçtiğinin en müstesna örneklerinden biridir.

Böylesine gerçek bir açıklama o günlerden Ata'nın ölümüne ve ondan sonraki kesime bir eleştiri olabilecek midir? Sanata ve sanatçıya saygı, ressama, heykeltıraşa saygıyı ilgilinin sıcak yaklaşımında kavramaktır.

Atatürk, sanatın, insanın imgelem dünyasını geliştirdiğini biliyordu. Sanatın, hayal dünyasında doludizgin at koşturmak, içimizdeki çocuğu konuşturmak, başka bir deyişle içimizdeki deliyi serbest bırakmak anlamına geldiğini, sanatsal tavır ve düşüncenin insanı daha da özgürleştirdiğini, insanın beynine sansür koymayacağını, bunun da özgür ruhlu insanlar yetiştirmek demek olduğunu ve böylece de demokratik bir toplum yaratmanın gerçekleşeceğini biliyordu. (GENÇAYDIN, 2000: 141)

Demokrasi dışı yönetimlerde kafası ve ruhu özgürleşmeyen insanın aynı zamanda ekonomik ve düşünsel özgürlüğü, bunlarla paralel olarak sanatsal yaratma özgürlüğü de olamaz. Bu perspektiften baktığımızda büyük önderin 100 yıl önce başlatmış olduğu sanatta ve bilimdeki özgürlük hareketleri günümüzdeki etkilerini göstermektedir.

Atatürk; ışık demek, coşku demek, ilke demek, tutulacak yol demek bizler için.

O yollar ötesinden varan gönlümüzde alev alev yanan ve de kalbimizi tüm sıcaklığı ile saran tükenmez bir soluktur Atatürk.

Yaşamak, duymak gerek onu, sanata bakışını anlayışını bilmek gerek ve de olabildiğince içimize sindirmek gerek.

Gerek ki yaşama tutkumuz, yaşama direncimiz, dahası gücümüz artsın. Artsın ki bireyler olarak çalışalım, didinelim, kendimize düşen görevi yapmanın huzurunu ve hazzını duyalım, atalarımızın büyüklerimizin duyduğu gibi. Önce verip imkânların tümünü zorlayalım. Engelleri aşarak iyiye, doğruya, güzele ulaşalım.

KAYNAKLAR

- Acun, Hakkı. Sanat Kurumlarımızın Oluşmasında Atatürk'ün Rolü. Ankara: Gazi Üni. Gazi Dergisi (özel sayı), 1989.
- Akozan, Feridun. Atatürk Sanat ve Sanatkâr, Atatürkçülük (Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmış bilim ve kültür eserleri dizisi). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1988.
- Arik, Oluş. "Milli Kültür unsurlarımız üzerine genel görüşler". Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı 46, 1990.
- Arsan, Nimet. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. Ankara: C.II Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959.
- Atatürkçülük(Güzel Sanatlar Maddesi).Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. Divan Yayıncılık Ltd. Şti., 2006.
- Atatürk Yolu. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi 1995.
- Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi II. Ankara: "Dil Ve Güzel Sanatlar" Yüksek Öğretim Kurulu Yayınları No:5, 1986.
- Bingöl, Yüksel. Atatürk ve Sanat. Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Atatürk ve Sanatta Devrim Maddesi, C.II.
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. " Cumhuriyet Döneminde Sanat Ve Estetik Milli Sanat" Düşüncesinin Biçici Eğilimle Maddesi. İstanbul: T.C. İletişim Yayınları, 1983.
- Dilligil, Rahmi. 20.Yüzyılın En Büyük Kültür ve Sanat İnsanı: Atatürk. Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.
- Elibol, Gültekin. Atatürk ve Resim Heykel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
- Ersoy, Ayla. Günümüz Türk Resim Sanatı (1950'den 2000'e). Bilim Sanat Galerisi, İstanbul, 1998.
- Karpuz, Haşim. Çağdaş Türk Kültür ve Sanatının Mimari Atatürk. Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.

- İnan, Afet. Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları (Türk Tarih Kurumu Basımevi), 1984.
- İnce, Nilgün. Atatürk Konferansları. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000.
- Gençaydın, Zafer. Atatürk ve Güzel Sanatlar. Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.
- Gezer, Hüseyin. Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
- Gümüştekin, Ahmet. Atatürk'ün Sanatçı Kişiliğinin Sanata ve Sanatçıya Bakışına Etkileri, 2015. İnternet Erişimi (<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-51/ataturkun-sanatci-kisiliginin-sanata-ve-sanatciya-bakisina-etkileri>).
- Lewis, Bernard. “Edebiyat ve Sanat” Modern Türkiye'nin Doğuşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- Karal, Ziya Enver. Atatürk ve Devrim (Konferans ve Makaleleri). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.
- Oskay, Unsal. Mustafa Kemal'in Kültüre ve Sanata Bakışı... Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.
- Özden, Yekta Güngör. Sanata ve Sanatçıya Saygı. Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.
- Özsezgin, Kaya. Atatürk Sanata Yakın Duran Lider. Ankara: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000.
- Şahin, Mehmet. Atatürk ve Modern Türkiye. Ankara: Divan Yayıncılık, 2001.